

УДК 378.311

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-1.41>

**В. О. Єршова**

старший викладач відділення мовного тестування мовного відділу  
Національної академії Національної гвардії України

## ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ

*У статті проведено аналіз педагогічних проблем формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (НГУ) до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій. Зазначено, що офіцери цього військового формування України залучаються до виконання як гуманітарних, так і поліцейських, миротворчих, адміністративних, технічних та інших функцій у складі миротворчих контингентів Організації Об'єднаних Націй.*

*Для визначення сутності та структури взаємодії військовослужбовців під час службово-бойової діяльності розглянуто різні наукові підходи до взаємодії, проведено структурно-функціональний аналіз цього явища.*

*Визначено основні суперечності підготовки майбутніх офіцерів. Розглянуто сутність і структуру взаємодії військовослужбовців під час службово-бойової діяльності. Наведено основні форми їх взаємодії.*

*Визначено, що взаємодія офіцерів Національної гвардії України з підлеглими – це процес цілеспрямований, високо мотивований, організований, що має керований характер відповідно до мети, способів і зворотного зв'язку, що сприяє успішному виконанню підрозділами Національної гвардії України службово-бойових завдань.*

*До професійної взаємодії майбутніх офіцерів, згідно з вимогами до військовослужбовців Національної гвардії України, включено такі компоненти, як: мета спілкування (вирішення службово-бойових завдань); предмет спілкування (інформація про умови виконання завдань, дії під час різних варіантів обстановки); стилі міжособистісних контактів; способи спілкування: вербальні, невербальні, сигнали засобів зв'язку; зворотний зв'язок у спілкуванні: вербальні і невербальні сигнали (розуміння – нерозуміння, ухвалення – неприйняття, згода – незгода, виконано – не виконано) тощо.*

*Сформульовано основні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу щодо цілеспрямованого формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.*

**Ключові слова:** *майбутні офіцери Національної гвардії України, професійна підготовка, взаємодія, комунікативна готовність майбутнього офіцера до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.*

**Постановка проблеми.** Сьогодні участь України в миротворчих операціях можна вважати базовою складовою частиною внеску нашої країни в діяльність Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Україна залишається однією з основних країн серед держав-партнерів НАТО, яка брала участь в усіх найбільш важливих операціях і місіях Північноатлантичного альянсу [1, с. 12].

Миротворчі військові контингенти виконують специфічні функції: оперативне реагування на кризи, конфлікти й інші надзвичайні ситуації в різних регіонах світу й активна участь у їх врегулюванні [2, с. 275]. Військові формування України залучаються до виконання як гуманітарних, так і поліцейських, миротворчих, адміністративних, технічних та інших функцій.

Актуальність цієї проблеми також набуває все більшого значення через аспекти військово-техніч-

ної інтеграції нашої країни в міжнародні системи безпеки, яка потребує високого рівня компетентності для здійснення міжнародних миротворчих операцій (далі – ММО), під час сумісних навчань із військовослужбовцями інших країн світу, для обміну професійним досвідом тощо.

У постановах Верховної Ради України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, наказах і директивах Міністра оборони України і начальника Генерального штабу Збройних сил України головними функціями миротворчих контингентів визначено оперативне реагування на кризи, конфлікти, надзвичайні ситуації в різних регіонах світу й активна участь в їх врегулюванні тощо. Ці ж документи опосередковано визначають основні вимоги до військовослужбовців під час виконання міжнародних миротворчих операцій, як-от високий рівень

спеціальної фахової підготовленості, висока психологічна стійкість до дій в екстремальних ситуаціях, іншомовна комунікативна компетентність, готовність до ефективної комунікації та взаємодії у складі миротворчих контингентів тощо [3, с. 59].

Аспекти взаємодії та сумісності кожного разу обговорюються на всіх конференціях ООН та самітах НАТО, де розглядаються питання злагодженості дій між підрозділами миротворчих сил. Тому гостро постає проблема вдосконалення професійної підготовки та визначення ефективних методик формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (далі – НГУ) до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Аналіз наукових праць показав, що проблеми миротворчості останні п'ятнадцять років розглядалися в таких аспектах, як: психологічні дослідження ММО (Н. Агаєв – психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах, Т. Паронянц – виникнення та проявлення посттравматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН, Д. Сохадзе – професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил), історичні дослідження ММО (І. Козинець – участь Збройних сил України в миротворчій діяльності (1992–2006 рр.), П. Кушнір – історія миротворчої діяльності на Близькому Сході в 1945–2000 рр.), політологічні дослідження (С. Акулов – сили та засоби у ММО), педагогічні (Л. Галуза), правові (С. Білоцький, І. Коропатнік), медичні (Н. Пономаренко), управлінські (О. Мельник), військові (О. Гуржій, А. Лега й ін.) аспекти ММО, військово-авіаційної педагогіки (А. Савицька).

У процесі підготовки майбутніх офіцерів НГУ у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) розробляються й упроваджуються нові методики та педагогічні технології, відбувається пошук ефективних інструментів поєднання теорії та практики в навчально-виховному процесі. Водночас нинішній системі професійної підготовки цих фахівців бракує сучасних досліджень із проблеми формування їхньої комунікативної готовності до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій.

Першочергового розв'язання, на нашу думку, потребують такі суперечності підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами гібридних війн сучасності до підготовленості військовослужбовця та реальним рівнем його підготовленості у ВВНЗ; між досягненнями психолого-педагогічної науки про взаємодію й ступенем застосування результатів та продуктів наукових досліджень у навчально-виховного процесу; між вимогами до

професійних, особистісних та індивідуально-психічних якостей, що необхідні військовослужбовцю в миротворчих операціях, та їх недостатнім формуванням у процесі підготовки у ВВНЗ; між сформованістю комунікативної готовності курсантів до взаємодії та вимогами до неї під час здійснення міжнародних миротворчих операцій.

**Мета статті** – визначити основні педагогічні проблеми формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій, сформулювати основні науково-методичні напрями вдосконалення цього процесу у військовому вищому навчальному закладі.

**Виклад основного матеріалу.** Зазначимо, що у військового-наукових джерелах учені наводять недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України до міжнародних миротворчих операцій, що мають організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер [4, с. 268]:

1. Зміст військово-професійної й інших видів підготовки не завжди адаптований до конкретних миротворчих завдань миротворчого контингенту Збройних сил (далі – ЗС) України (часто не конкретизовано секретаріатом ООН).

2. Недостатня готовність українського контингенту до виконання спеціалізованих миротворчих функцій.

3. Недостатня іншомовна підготовленість особового складу українського контингенту, неспроможність до професійного іншомовного спілкування із представниками військ НАТО.

4. Відсутність чіткої організаційної взаємодії з підрозділами військ НАТО, особливо в умовах постійних сутичок сторін конфлікту.

Для проведення аналізу сутності та структури взаємодії військовослужбовців НГУ під час службово-бойової діяльності необхідно розглянути надбання наук, що вивчають ці проблеми.

Так, соціальна психологія розглядає взаємодію як один із трьох компонентів спілкування, де вона відображає стратегії дій людини. У групі дії індивіда залежать від його власних цілей та від цілей іншої людини, тому спільна діяльність визначає характер взаємодії цих людей.

У структурі взаємодії науковці виділяють такі компоненти: регулятивний (Б. Ломов), практичний (В. М'ясищев), поведінковий (Я. Коломінський) – включає результати діяльності і вчинки, міміку, жестикуляцію, пантоміму й мовлення; другий – афективний (емоційний стан і переживання особистості); третій – когнітивний (Я. Коломінський), гностичний (В. М'ясищев) тощо.

Науковець Б. Такмен описав двофакторну модель, що показує динаміку групової взаємодії з урахуванням умов, у яких формується група; наявності двох сфер (факторів) групової актив-

ності – ділової (вирішення групового завдання) та міжособистісної (розвиток групової структури); становище групи в гіпотетичній послідовності розвитку, тобто до відповідної стадії [5, с. 255].

Б. Такмен зауважив, що в зазначених сферах група проходить чотири послідовні етапи [5, с. 258]. У сфері міжособистісної активності до них відносять такі:

1) стадія «перевірки і залежності», що передбачає орієнтування членів групи в характері дій один одного і пошук взаємоприйнятної міжособистісної поведінки у групі;

2) стадія «внутрішнього конфлікту», основна особливість якої – порушення взаємодії та відсутність єдності між членами групи;

3) стадія «розвитку групової згуртованості», що досягається за допомогою поступової гармонізації відносин, зникнення міжособистісних конфліктів;

4) стадія «функціонально-рольової співвіднесеності», яка в основному пов'язана з утворенням рольової структури групи, що є «своєрідним резонатором», за допомогою якого «програється» групове завдання.

Форми вияву взаємодії за Б. Такменом наведено на рис. 1.

У сфері ділової активності Б. Такмен виділяє:

1) стадію «орієнтування в завданні», тобто пошук членами групи оптимального способу розв'язання завдання;

2) стадію «емоційної відповіді на вимоги завдання», що складається у протидії членів групи вимогам, що пред'являються змістом завдання, унаслідок розбіжності особистих намірів індивідів;

3) стадію «відкритого обміну релевантними інтерпретаціями», яку автор розуміє як груповий етап життя, на якому має місце максимальний інформаційний обмін, що дозволяє партнерам глибше проникнути в наміри один одного і запропонувати альтернативне трактування інформації;

4) стадію «ухвалення рішень» – етап, що характеризується конструктивними спробами успішного вирішення завдання.

Формальна структура взаємодії у групах фахівців досить стійка і регламентована. Розглядають активну, пасивну й інтерактивну форми взаємодії, які проходять певні етапи розвитку за певний час.

Взаємодія породжує взаємну зумовленість і зв'язок частин у цілісний процес безпосереднього або опосередкованого взаємовпливу об'єктів (суб'єктів) та виконує функції інтегруючого чинника у спілкуванні. Взаємодія охоплює як декількох військовослужбовців, так і частину групи, взводу, підрозділу НГУ тощо. Вона включає мету, предмет, способи, зворотний зв'язок між ними.

Мета взаємодії військовослужбовців забезпечує цілеспрямованість їх спільної діяльності у групі, спілкування, співпереживання за результат службово-бойової діяльності. Дослідниця Г. Андреєва підкреслює, що мета взаємодії виконує такі функції: оптимізацію відносин, інтенсифікацію, стимулювання, активізацію, управління, розвиток, формування, попередження, оцінку, інформування [5, с. 27]. Предметом взаємодії офіцерів НГУ залежно від характеру завдань можуть бути відносини, зв'язки, сумісні рішення, спільність емоційних переживань, взаємний інтерес,

Характеристика професійної взаємодії	Характеристика взаємодії	Спілкування	Співпереживання
<b>Мета</b>			
Загальне	Забезпечення вирішення професійного завдання		
Особливе	Спільна діяльність	Обмін інформацією	Вияв участі
<b>Предмет</b>			
Загальне	Професійне завдання		
Особливе	Професійні дії	Міжособистісний контакт	Відносини
<b>Спосіб</b>			
Загальне	Вербальні, невербальні, практичні дії		
Особливе	Практичні дії	Вербальний контакт	Невербальний контакт
<b>Зворотний зв'язок</b>			
Загальне	Розуміння, прийняття, зворотна реакція		
Особливе	Практична дія як зворотна реакція	Вербальна відповідність впливу	Невербальна відповідність впливу

Рис. 1. Форми вияву взаємодії за Б. Такменом

порушення і вирішення проблем, що часто мають службово-бойовий характер [6, с. 323].

Способи взаємодії офіцерів НГУ – це методи, технології організації зв'язків, що виявляються як міжсуб'єктні зв'язки під час виконання службово-бойової діяльності з підготовки та здійснення СБЗ, що характеризують усвідомленість, взаєморозуміння, взаємоспрямованість дій військовослужбовців щодо предмета такої взаємодії. Зворотний зв'язок – це зворотна реакція на дії, що забезпечує відповідну реакцію на дії суб'єкта.

Наявність зворотного зв'язку в діях військовослужбовців НГУ допомагає підтримувати їхню цільову орієнтацію на завдання, взаємність та розуміння мети спільних дій під час виконання СБЗ.

Зворотний зв'язок під час дій військовослужбовців НГУ може мати вигляд повідомлень, доповідей, звітів, бути зоровим контактом, проявом спостереження, звуковим повідомленням, електричним, світловим сигналом. Отже, взаємодія офіцерів НГУ з підлеглими – це процес цілеспрямований, високо мотивований, організований, що має керований характер відповідно до мети, способів і зворотного зв'язку, який сприяє успішному виконанню підрозділами НГУ службово-бойових завдань.

Способами спільної діяльності військовослужбовців НГУ можемо назвати такі: спілкування (вербальне – невербальне), обговорення можливих дій підрозділів і частин, ухвалення рішення, практичні дії, відповідальність суб'єктів управління тощо. Зворотний зв'язок у загальних рисах може включати: розуміння один одного та зрозумілу всім демонстрацію цього, спільну координовану участь у діях, різноманітні сигнали, слова, наголоси, рухи, співпереживання загальних емоцій та станів, взаємопідтримка тощо.

Після етапів обміну інформацією, її засвоєння та здійснення кроків взаємодії виробляються загальні погляди на методи вирішення завдання чи проблеми. Відбувається прийняття інформації суб'єктами, формується загальний сенс, осмислення методів досягнення мети, здійснюються практичні кроки тощо. Зазначені процеси взаємодії, на думку психологів, здійснюються перцептивно через психологічні механізми емпатії, рефлексії, атрибуції, ідентифікації та стереотипізації.

І. Галімска вважає, що особливостями професійної взаємодії виступають: значущість суб'єктів один для одного як партнерів у професійній взаємодії; обізнаність у професійній діяльності; спрямування на професійне співробітництво [7, с. 57]. До основних ознак взаємодії фахівців вона відносить: 1) діяльність декількох суб'єктів, значущих один для одного як партнерів у професійній діяльності; 2) узгодженість дій, що визначена в часі та просторі; 3) спільну мету дій, спрямованих на

професійне співробітництво; 4) причинно-наслідковий зв'язок між суб'єктами взаємодії; 5) можливість передбачати дії інших суб'єктів.

Можемо зазначити, що до професійної взаємодії майбутніх офіцерів НГУ, згідно з вимогами до військовослужбовців НГУ, варто включити такі компоненти, як: мета спілкування (вирішення СБЗ); предмет спілкування (інформація про умови виконання завдань, дії під час різних варіантів обстановки); стилі міжособистісних контактів; способи спілкування: вербальні, невербальні, сигнали засобів зв'язку; зворотний зв'язок у спілкуванні: вербальні та невербальні сигнали розуміння – нерозуміння, ухвалення – неприйняття, згода – незгода, виконано – не виконано.

Науковий пошук, відповідно до аналізу розглянутих аспектів взаємодії та проблем підготовки майбутніх офіцерів НГУ до ММО, дозволив сформулювати основні напрями зміни такого становища:

- аналіз і врахування досвіду побудови систем професійної підготовки військовослужбовців Національної гвардії, жандармерії провідних країн світу до миротворчої діяльності;

- створення сприятливого для навчання навчального середовища, що заохочує атмосферу творчості, самостійності у здобутті знань, взаємодії з колегами, прояв професійно важливих якостей;

- широке застосування моделювання змісту майбутньої професійної діяльності військовослужбовців НГУ до ММО, що відображає всі аспекти проблеми взаємодії з іноземними партнерами;

- розробка ситуаційних завдань контекстного характеру, що мають ігровий та проблемний характер, для формування досвіду взаємодії майбутніх офіцерів НГУ;

- розробка нових технологій, методик підготовки, що враховують досвід країн-членів НАТО та спираються на тривалий досвід миротворчої діяльності;

- обґрунтування та створення інформаційно-комунікаційних систем та мереж навчання курсантів, що відображають функції та завдання миротворчої діяльності, де питання успішної взаємодії мають вирішальне значення;

- удосконалення системи підвищення кваліфікації та науково-методичного рівня викладачів, що включає обмін досвідом миротворчої діяльності країн Європейського Союзу.

**Висновки.** У науковій статті визначено основні педагогічні проблеми формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій, сформульовано основні науково-методичні напрями вдосконалення цього процесу у ВВНЗ. У подальшому планується побудувати модель формування комунікативної готовності майбутніх офіцерів НГУ до взаємодії під час ММО.

**Список використаної літератури:**

1. Миротворча та антитерористична діяльність Збройних сил України : тематичний збірник / за ред. С. Кириченко. Київ : ННДЦ ОТ і ВБ України, 2017. 207 с.
2. Серветник Р. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у Болонський процес. *Військова освіта*. 2008. Вип. 8. С. 274–283.
3. Хацановський В. Підготовка персоналу миротворчих контингентів Збройних сил України як педагогічна проблема. *Військова освіта*. 2010. Вип. 2. С. 58–66.
4. Андреева Г. Социальная психология : учебник для высших учебных заведений. 5-е изд., испр. и доп. Москва : Аспект Пресс, 2007. 363 с.
5. Савицька А. Модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія «Педагогічні науки». 2-ге вид. Хмельницький : НАДПСУ, 2018. № 1. С. 267–277.
6. Платонов І. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320–326.
7. Галимская И. Формирование мотивации профессиональной деятельности будущих авиаспециалистов. *Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики*. Вып. № 11. Серия «Гуманитарные науки». Москва : Научные технологи, 2016. С. 56–60.

---

**Yershova V. Pedagogical problems of formation communication ready for the future officers of the National Guard of Ukraine to interaction during international peaceful operations**

*The scientific article analyzes the pedagogical problems of forming the communicative readiness of future officers of the National Guard of Ukraine to cooperate during international peacekeeping operations. It is stated that the officers of this military unit of Ukraine are involved in the implementation of humanitarian, police, peacekeeping, administrative, technical and other functions within the UN peacekeeping contingent.*

*In order to determine the nature and structure of the interaction of military personnel in the course of military service, various scientific approaches to interaction were considered, and a structural and functional analysis were conducted.*

*The main contradictions of the training of future officers have been identified. The essence and structure of interaction of servicemen during military service are considered. The basic forms of their interaction are given.*

*It is determined that the interaction of officers with subordinates is a process of purposeful, highly motivated, organized, managed nature according to the purpose, methods and feedback that facilitates the successful accomplishment of units combat missions.*

*The following components are included in the professional interaction of future officers, as required by the military: the purpose of communication; the subject of communication; styles of interpersonal contacts; communication methods: verbal, non-verbal, communication signals; communication feedback: verbal and non-verbal signals.*

*The main directions of improvement of educational process concerning purposeful formation of communicative readiness of future officers of the National Guard of Ukraine for interaction during international peacekeeping operations are formulated.*

**Key words:** *future officers of National Guard of Ukraine, professional training, interaction, communicative readiness of future officer to cooperate during international peacekeeping operations.*